

CONOTAȚII JURIDICO-PENALE PRIVIND PIRAMIDELE FINANCIARE

Vlad BERCU,
student, anul III (USM)
Pavel DIGORI,
student, anul III (USM)

The practice of a financial pyramid it's one of the examples of an activity that falls under the incident of art.241[1] PC RM. This criminal component was introduced on 08 June of 2012 be the Law 128 for completion of some legislation, in order to improve the legal framework, as a result of the latest criminal. The financial pyramids represent a vice that puts under threat the economical security of the country, so the correct interpretation of art.241[1] PC RM it has a substantial relevance for the establishment of some mechanisms to counter pyramidal scheme's and to sanction the criminals. True light of criminal practice, the topic has an international notoriety, knowing about over 2000 cases of organization and practice of the activity true which are recruited new members, savers, with the promise of subsequent remuneration, if those at their thorn will recruit other persons. As the conclusion the practical point is that the social-economic impact of such an activity imposes the legislator to create a efficient legal basis, and the practitioners to apply correctly the legal norm.

Keywords: financial pyramid; economical security; savers; recruitment; notoriety; financial activity; criminal; funds.

Practicarea ilegală a activității financiare face parte din grupul de infracțiuni economice, infracțiuni care au ca obiect juridic generic – relațiile sociale cu privire la economia națională. În acest sens, Constituția Republicii Moldova la art.126 alin.(2) lit.b) stipulează: „*libertatea comerțului și activității de întreprinzător, protecția concurenței loiale, crearea unui cadru favorabil valorificării tuturor factorilor de producție*" [1], economia în RM fiind reprezentată de diferite structuri de stat și private, atât autohtone, cât și străine [2]. Relevant este să cunoaștem felul în care este structurată piața financiară în Republica Moldova. Comisiei Naționale a Pieții Financiare (CNPF) îi revine rolul de regulator al activității pe piața financiară nebancară și de organ de stat care supraveghează activitatea tuturor participanților la piață (companiile de asigurări, societățile pe acțiuni, asociațiile de economii și împrumut etc.). Companiile de asigurări, companiile de leasing, companiile de factoring etc. au bază juridică pentru a putea activa și sunt împuternicite prin înregistrarea și emiterea unei autorizații specifice. Astfel, Constituția prin reglementările sale instituie protecția activității întreprinzătorilor înregistrați sau a entităților financiare. Necesitatea unei asemenea norme și în special la nivel constituțional, este de a delimita persoanele care activează cu și fără vreo autorizare, argumentul în acest sens fiind cât se poate de simplu: persoanele înregistrate și care practică o activitate legală de finanțare vor putea fi monitorizate și își vor onora obligațiile pecuniare (impozite, taxe, TVA etc.) ce apar față de stat în baza cotei de impunere stabilită prin lege. Totuși această normă constituțională ar fi caducă dacă nu ar exista un fond legislativ, care ar veni să edifice în detalii conținutul art.126 din Constituție. Astfel de legi sunt: 1. Legea Republicii Moldova privind înregistrarea de stat a persoanelor juridice și a întreprinzătorilor individuali nr.220 din 19 octombrie 2007 [3]; 2. Legea Republicii Moldova privind instituțiile financiare nr.550 din 21 iulie 1995 [4]; 3. Codul contravențional al Republicii Moldova nr. 218 din 24 octombrie 2008 [5]; 4. Codul penal al Republicii Moldova nr. 985 din 18 aprilie 2002 etc.

Codul penal al Republicii Moldova (în continuare – CP RM) [6] consfințește la art. 241[1]„Practicarea ilegală a activității financiare", în corespundere cu care (1) „*Practicarea activității financiare fără înregistrare și fără autorizare în modul prevăzut de legislație* se pedepsește cu amendă în mărime de la 150 la 400 unități convenționale sau cu închisoare de până la 3 ani*"*. La alin.(2) al aceluiași articol, este înscrisă forma agravantă infracțiunii „*aceeași acțiune care a cauzat daune în proporții deosebit de mari* se pedepsește cu amendă în mărime de la 500 la 1000 de unități convenționale sau cu închisoarea de la 2 până la 6 ani". Componența dată de infracțiune a fost introdusă la data de 08 iunie 2012 prin Legea nr. 128 pentru completarea unor acte legislative [7], cu scopul de a perfecționa cadrul legal, ca urmare a ultimelor tendințe de a sustrage resurse financiare de la cetățeni.

În cele ce urmează, ne propunem să facem o incursiune asupra elementelor constitutive ale infracțiunii prevăzute la art.241[1] CP RM. Astfel, obiectul juridic special al numitei infracțiuni îl constituie relațiile sociale cu privire la practicarea activității financiare (acea activitate prin care se prestează servicii financiare) în condiții de legalitate, presupunând înregistrarea și autorizarea la structurile publice competente. În cazul infracțiunii prevăzute la art.241[1] CP RM nu este obligatoriu ca de la participantul schemelor financiare să fie sustrase mijloacele bănești depuse. Totuși o asemenea posibilitate există. În acest caz, legiuitorul a încercat să vină cu o soluție neinspirată (din punctul nostru de vedere), înscriind în conținutul alin.(2) din același articol agravanta „care a cauzat daune în proporții deosebit de mari", aspect asupra căruia *infra* ne vom pronunța mai detaliat.

Latura obiectivă a infracțiunii analizate este constituită doar din fapta prejudiciabilă, dat fiind faptul că este o infracțiune formală. Aceasta este formată din acțiune și inacțiune. Acțiunea se exprimă în practicarea nemijlocită a activității financiare, iar inacțiunea în omisiunea înregistrării și obținerii autorizării în modul prevăzut de legislație [8]. Făcând o analiză a prevederilor legale ale art.9[1] al Legii cu privire la antreprenoriat și întreprinderi nr. 845 din 03 ianuarie 1992 [9] și ale art.8 lit.c) din Legea Republicii Moldova cu privire la organizațiile de microfinanțare nr. 280 din 22 iulie 2004 [10], putem stabili că conținutul acțiunii de practicare a activității financiare se impune din trei ipoteze: 1) desfășurarea de activități prin care se propun persoanelor, prin ofertă publică, să depună ori să colecteze mijloace financiare rambursabile, indiferent cum se realizează această colectare; 2) desfășurarea de activități prin care se propune persoanelor, prin ofertă publică, să depună ori să colecteze mijloace financiare sau să se înscrie pe liste cu promisiunea câștigurilor financiare rezultate din creșterea numărului de persoane recrutate sau înscrise, indiferent cum se realizează această colectare sau înscriere pe liste (anume această ipoteză explică semnificația practicării unei piramide financiare, ceea ce ține de tematica cercetării noastre); 3) colectarea de la persoane, prin ofertă publică, de mijloace financiare rambursabile.

Un aspect important a fi menționat este că în cazul infracțiunii stipulate la art.241[1] CP RM nu există etapa pregătirii sub forma organizării, deoarece o asemenea activitate este sancționată de Codul contravențional RM. Este vorba de art.263[1], care sancționează „organizarea de structuri financiare ilegale". Tot pentru a stabili delimitarea dintre art.263[1] Cod contravențional și art. 241[1] CP RM, vom afirma că în cazul contravenției, modalitatea de acționare este una personală, de la om la om, pe când la art.241[1] CP RM subiectul poate acționa prin aceeași ofertă publică, distribuită în mase prin intermediul publicității.

În ce privește *latura subiectivă a infracțiunii* prevăzute la art.241[1] CP RM, aceasta se manifestă prin vinovăție sub formă de intenție directă, motivul constă în interesul material, iar scopul este de cupiditate. *Subiectul infracțiunii* reprezintă persoana fizică responsabilă care în momentul săvârșirii infracțiunii a atins vârsta de 16 ani.

Infracțiunea de practicare ilegală a activității financiare este o infracțiune formală. În acest sens, urmările prejudiciabile nu reprezintă un semn principal al laturii obiective, nefiind necesar ca de la participanții schemelor piramidale să fie sustrase mijloacele financiare depuse. Totuși, o asemenea posibilitate nu se exclude, iar în eventualitatea în care totuși se demonstrează că de la deponenți au fost sustrase mijloacele financiare depuse, se vor aplica suplimentar normele care incriminează escrocheria (art.190 CP RM).

În context, analizând literatura de specialitate [11], considerăm că din art.241[1] CP RM trebuie eliminat alin.(2). Eliminarea acestui alineat este necesară din următoarele considerente: conform alin.(2) art.241[1] CP RM, răspunderea se aplică pentru practicarea ilegală a activității financiare care cauzează daune în proporții deosebit de mari. Din perspectiva acestei prevederi, daunele în proporții deosebit de mari se află în legătură cauzală cu sustragerea sub formă de escrocherie, sustragere care depășește cadrul infracțiunii prevăzute la art.241[1] CP RM. Astfel, nu este posibil ca daunele în proporții deosebit de mari, fiind cauzate o singură dată, să se afle în legătură cauzală atât cu practicarea ilegală a activității financiare, cât și cu sustragerea sub formă de escrocherie, în acest mod, făptuitorului îi va fi incriminată de două ori producerea aceleiași urmări prejudiciabile, urmare care a fost cauzată o singură dată, iar acest fapt contravine principiului *non bis in idem*, principiu prevăzut de alin.(2) art.7 CP RM, potrivit căruia nimeni nu poate fi supus de două ori urmăririi penale și pedepsei penale pentru una și aceeași faptă.

În consecință, prezența în art.241[1] CP RM a alin. (2) trebuie catalogată ca o eroare tehnico-legislativă [12]. Până la o eventuală reparare a acestei erori, în cazul în care cel care practică activitatea financiară, fără înregistrare și fără autorizare în modul prevăzut de legislație, sustrage de la deponenți mijloacele financiare depuse, iar daunele cauzate se cifrează în proporții deosebit de mari – răspunderea se va aplica în baza alin.(5) art.190 și alin.(1) art.241[1] CP RM. Dacă daunele cauzate nu ating aceste proporții, atunci infracțiunea prevăzută la alin.(1) art.241[1] CP RM va forma concurs, după caz, cu una dintre faptele prevăzute la: 1) art.105 Cod contravențional; 2) alin.(1) art.190 CP RM; 3) lit.c) alin.(2) art.190 CP RM; 4) alin.(4) art.190 CP RM.

În continuare, ne vom expune în mod nemijlocit asupra practicării unei piramide financiare. Astfel, o schemă piramidală este un circuit financiar, în care investitorilor li se promit câștiguri substanțiale, într-un termen foarte scurt, și care, practic, trăiește din extinderea bazei de deponenți până în momentul în care nu se mai poate susține, pentru că nu are din ce să returneze câștigurile [13]. În practică piramidele financiare sunt bazate pe principiul că fiecare nou participant primordial face o depunere bănească de intrare în cadrul sistemului. Aceste depuneri imediat se împart între membrii ce au invitat noi recruți, iar un procent se transmite în ascendență pe scara ierarhică. După intrare fiecare debutant trebuie să invite alte persoane în cadrul structurii financiare. Noile fonduri colectate vor fi transmise în ascendență primilor participanți și apoi pe cale de descendență un procent mai mic și mai mic celorlalți membri (cercul

2, 3 etc.). Astfel, dacă regula ar fi că câștigul celui care invită este de 50% și 50% transmițându-se ascendentului, atunci vom avea situația teoretică: X a depus suma de 1000 de lei, el invitând alții 3, aceștia, la rândul lor, invitând alții 9, câștigul total al lui X va fi de 5000 de lei. Problema este că o astfel de structură urmează sa crească continuu, iar persoanele ce nu au găsit pe nimeni, la rândul lor, vor rămâne fără nimic, sau vor fi în pierdere, după statistică acestea reprezintă 80-90% din numărul implicat de persoane.

Făcând o analiză comparativă cu alte state, schemele piramidale sunt interzise în multe țări, printre care: Albania, Austria, Canada, China, Columbia, Republica Dominicană, Estonia, Federația Rusă, Franța, Germania, Hong Kong, Italia, Marea Britanie, Polonia, Portugalia, România, Spania, Sri Lanka, Statele Unite ale Americii etc. [14].

Spre exemplu, în conformitate cu art.73 pct.14) din Ordonanța Guvernului României nr.99 din 29.08.2000 privind comercializarea produselor și serviciilor pe piață [15], este prevăzut că ,,practicarea de vânzări sau de orice alte procedee prevăzute la art.36, se sancționează cu amendă de la 10.000 lei la 50.000 lei, iar veniturile realizate din aceste practici se confiscă și se fac venit la bugetul de stat", iar art. 36 prevede că sunt considerate practici comerciale interzise: ,,a) vânzarea piramidală, vânzarea practicată prin procedeul denumit ,,bulgăre de zăpadă" sau orice alte procedee similare care constau în special în a oferi produse/servicii consumatorilor făcându-i să spere că le vor obține fie cu titlu gratuit, fie la un preț redus față de valoarea lor reală și condiționând vânzările de plasarea contra plată de bonuri, tichete, cupoane ori a altor titluri similare către terți sau de colectarea de adeziuni sau subscrieri; b) faptul de a propune unei persoane să colecteze adeziuni sau să se înscrie pe o listă, facând-o să spre câștiguri financiare rezultate din creșterea numărului de persoane recrutate sau înscrise.

Referitor la legislația celorlalte state, putem menționa, în general, că pedepsele aplicate pentru practicarea unor piramide financiare sunt amenda și închisoarea. Referitor la pedeapsa cu închisoarea, majoritatea statelor o aplică pe un termen de până la 3 ani, excepție fiind cazul Albaniei care sancționează această activitate destul de dur. Astfel, conform art.143/a ,,Scheme piramidale înșelătoare" din Codul penal al Albaniei [16], organizarea și promovarea schemelor piramidale înșelătoare, în scopul obținerii profitului material, se pedepsește cu închisoare de la 3 până la 10 ani; aceeași infracțiune, în cazul în care a cauzat urmări grave, se pedepsește cu închisoare de la 10 la 20 de ani. Referitor la aplicarea amenzii, legislația celorlalte state desigur că prevede un cuantum cu mult mai mare față de legislația Republicii Moldova. Însă, impresionant este cazul Spaniei și al Canadei, unde sunt prevăzute amenzi de până la 30.000 euro și, respectiv, până la 200.000 dolari.

În context, propunem a modifica amenda stabilită la art.241[1] alin.(1) CP RM, astfel textul ,,de la 500" să se substituie cu textul ,,de la 5.000", iar textul ,,la 750" să se subtituie cu textul ,,la 10.000" unități convenționale. În context, precizăm că normele Părții generale a Codului penal ne permite să stabilim acest lucru, odată ce art.64 prevede că mărimea amenzii pentru persoanele fizice care săvârșesc infracțiuni din interes material se stabilește până la 20.000 unități convenționale. Considerăm că fiind aplicată o astfel de mărime a amenzii, vom fi în prezența unei măsuri mai eficiente de prevenire a acestui flagel ce pune în pericol securitatea economică a statului.

De asemenea, propunem instanțelor judecătorești de a cerceta minuțios și a aplica în mod prioritar instituția prevăzută la art. 106 CP RM, adică să aplice confiscarea specială, care constă în trecerea, forțată și gratuită, în proprietatea statului a bunurilor rezultate din infracțiuni, precum și orice venituri din valorificarea acestor bunuri. Pentru a funcționa la un nivel maxim, această instituție și în același timp pentru a preveni în general practicarea acestor activități, considerăm oportun de a introduce un nou alineat la art. 241[1] cu următorul conținut: ,,Persoana care a săvârșit acțiunile prevăzute la alin. (1) este liberată de răspundere penală dacă, după săvârșirea infracțiunii, s-a autodenunțat de bună voie, a contribuit activ la descoperirea sau contracararea acesteia, a divulgat persoanele care au contribuit la săvârșirea infracțiunii, a indicat mijloacele bănești sau alte venituri rezultate din infracțiunea de practicare ilegală a activității financiare". În acest sens, odată ce într-o piramidă financiară pot fi implicate sute de oameni, este destul de greu pentru organele de drept să ajungă la vârful acesteia și să depisteze persoanele care au fondat această piramidă. De aceea, o persoană implicată în această piramidă, care cunoaște cu mult mai bine persoanele implicate, precum și cuantumul veniturilor realizate, având avantajul de a fi eliberată de răspundere penală, va exista o mare probabilitate ca ea să indice veniturile, precum și să îi indice pe superiorii săi.

În contextul analizei efectuate, ilustrativă este următoarea speță din practica judiciară [17]: inculpatul X a fost recunoscut vinovat în baza art.42 alin.(5) și art.241[1] alin.(1) CP RM. *În fapt, X a fost recunoscut vinovat și condamnat pentru că, pe parcursul anului 2015, fiind instigat de către Y în calitate de complice, a participat la organizarea și punerea în funcție a unei scheme criminale pe întreg teritoriul RM, prin crearea entității de tip ,,piramidă financiară" cu denumirea ,,Fondul Mercury", specializată în colectarea de la cetățeni și persoane juridice a depunerilor sub formă de mijloace bănești, în schimbul unor pretinse dividende avantajoase, entitate ce nu*

a fost înregistrată și autorizată. Tot el, în atingerea scopului criminal, a arendat sala Consiliului raional Ungheni în vederea organizării ședințelor în cadrul cărora urmau a fi identificate noi persoane. De asemenea, el a convins o persoană să depună mijloace bănești în sumă de 70.000 lei în acest fond.

O Schemă Ponzi este o operațiune investițională frauduloasă ce implică plata unor profituri deosebit de mari unor investitori de pe urma unor fonduri investite de alte persoane și nu de pe urma veniturilor pe care afacerea le-a generat în realitate. Acest sistem piramidal a căpătat numele de la Charles Ponzi, care prin anii 20 a înșelat mii de cetățeni din New England, convingându-i să investească într-o schemă de speculații cu mărci poștale. În acea perioadă dobânda anuală la conturile bancare era de 5%. Ponzi a promis că poate oferi un profit de 50% în numai 90 de zile. Pentru început, Ponzi a adus câteva cupoane poștale internaționale, spre a-și sprijini pe ele schema, dar, după scurt timp, a început să-i plătească pe primii investitori din sumele depuse de cei mai recenți investitori.

Qnet face parte din grupul de companii Qi Grup, fondat în 1998, în Hong Kong [18], de Vijay Eswaran și Joseph Bismark. În 1999 grupul și-a extins activitatea în Malaysia și în Singapore, pentru ca ulterior să se impună în țari în curs de dezvoltare din Asia, Africa și Europa de Est. Catalogată drept piramidă financiară, aceasta a fost interzisă în mai multe țări ale lumii. Cu toate acestea, Qnet este încă prezentă în 20 de state, printre care Federația Rusă, Kazahstan, Azerbaidjan, Georgia, dar și Republica Moldova [19].

Pentru a masca schema, compania le propune „investitorilor" să cumpere produsele brand-ului Qnet, cum ar fi: ceasuri, produse de întreținere corporală, pachete turistice. Acestea sunt comandate, de regulă, on-line și sunt distribuite prin curier. Astfel, pe lângă faptul că este și o persoană juridică înregistrată, cele menționate *supra* constituie motivul principal pentru care Qnet nu se declară a fi piramidă financiară. În acest sens, suntem de acord cu următoarea opinie: „crearea unei întreprinderi fără intenția de a desfășura activitatea de întreprinzător sau bancară în scopul acoperirii activității financiare practicate fără înregistrare și fără autorizare în modul prevăzut de legislație, dacă aceasta a cauzat daune în proporții mari, în ipoteza în care scopul dat și-a găsit realizarea, consituie concursul real dintre infracțiunile specificate la art.241[1] și art.242 CP RM" [20]. Pentru a fi parte a acestei piramide, persoana trebuie să achite o sumă minimă de 800 dolari. De menționat că, în Republica Moldova, această schemă piramidală activează de mai mulți ani, iar numărul victimelor depășește cifra de 5.000. Cazul „Qnet" a fost investigat anul 2015, dar dosarul penal a fost clasat peste o lună, procurorul invocând „lipsa elementelor infracțiunii". Subiectul a revenit în atenția organelor de urmărire penală în 2016, după ce tot mai multe persoane s-au plâns că au fost înșelate.

Un caz internațional de schemă piramidală, ce prezintă un interes deosebit odată ce o sumă imensă a fost implicată în aceasta, este cazul Ezubao, unde autoritățile chineze au arestat 21 de persoane suspectate că ar fi implicate într-o înșelătorie de 7,6 mld. dolari. Întreg mecanismul se alimenta pe internet, cu banii altora. Oamenii erau încurajați să investească în Ezubao, o platformă care împrumută mai departe o serie de companii ce trebuiau să investească în proiecte de dezvoltare. Victimele acestei scheme se cifrează în jurul cifrei de 900 de mii de persoane [21].

Schema piramidală MMM – credem că este cea mai cunoscută de cititor. După unele estimări, victime ale fondatorului Sergey Mavrodi sunt în număr de la 2-15 mil., necunoscându-se cifra exactă a deponenților. Chiar dacă ea a fost înregistrată ca o corporativă în anul 1989, activitatea ei era cu totul alta decât se stipula în Actul de constituire: comercializarea tehnicii agricole, tehnicii de calcul, chiar și organizarea concursurilor de frumusețe, dar niciodată practicarea activității financiare. Denumirea ei provine de la primele litere ale cofondatorilor: frații Mavrodi și Olga Melynikova. În 1993 MMM a emis primul lot de acțiuni, chiar și fără permisiunea Ministerului Finanțelor, în scurt timp a apărut necesitatea unei noi emisiuni, fapt ce constituia, desigur, o ilegalitate, din lipsa unei autorizații din partea organelor competente. Motto-ul care a prins la public și a creat o adevărată goană după acțiunile MMM a fost: „Astăzi e tot timpul mai scump ca ieri". Pentru a nu atrage atenția cu privire la acțiunile emise, Mavrodi introduce așa-numitele bilete MMM, în vânzare, care nicidecum nu puteau reprezenta o formă a valorilor mobiliare. Prețul acestor bilete varia, deoarece însuși Mavrodi era acela care enunța prețul per unitate.

În 1994, Mavrodi este arestat sub acuzații de neplată a impozitelor, reacția deponenților a fost una naturală, în cadrul percheziției oficiului MMM, au fost găsite sume impresionante – 4 mld. de ruble ruseți și circa 700 de mii de dolari. În toamna anului 1994, Mavrodi s-a înregistrat în cursa electorală, pentru un loc în Duma rusească, ceea ce i-a permis să iasă la libertate, el într-un final a fost ales ca deputat, totuși mandatul său nu a durat mult, în 1995, la cererea Procuraturii Generale, acesta a fost privat de mandatul de deputat și împotriva lui a fost pornit procesul penal, fiind învinovățit de escrocherie în proporții deosebit de mari, sentința a fost una de condamnare, iar pedeapsa a fost detenția pe o perioadă de 15 ani.

În 1997 MMM a fost recunoscută ca bancrută, iar majoritatea deponenților s-au aflat în imposibilitatea de a-și întoarce datoriile. Ca o avalanșă, succesul MMM a dat imbold creării a peste 1.700 de piramide

financiare pe tot teritoriul foste Uniuni Sovietice. În 2011 – MMM s-a relansat deja răspândindu-se până și în Republica Moldova, sistemul căzând în doi ani. Iar în 2014, Mavrodi a anunțat despre crearea MMM Global, care se va axa pe țările asiatice, precum China, India etc. Însuși Mavrodi nu a recunoscut niciodată vina care i s-a imputat, afirmând că el personal are un scop nobil și eșecul MMM se datorează dorinței autorităților statale de a controla sectorul privat și de a nu permite creșterea economiei capitaliste.

In fine, drept rezultat al cercetării temei abordate, considerăm oportun de a enunța următoarele repere ale lucrării prezentate:

1. Cu titlu de *lege ferenda* avem următoarele propuneri: abrogarea alin.(2) art. 241[1] CP RM, catalogându-se ca o eroare tehnico-legislativă; înăsprirea limitelor sancțiunilor pecuniare; introducerea expresă în cadrul normei a unui temei de exonerare a răspunderii penale în condițiile enumerate *ultra*.

2. O problematică principală este ca legiuitorul să diferențieze mai concret reglementările contravenționale de cele penale, în speță cele legate de practicarea activitații financiare ilegale.

3. Drept măsuri pentru contracarea schemelor piramidale propunem: introducerea modificărilor preconizate; implicarea autorităților statale (Ministerul Finanțelor, BNM, CNPF, ș.a.) pentru informarea cetățeanului de rând privind efectele negative ale implicării în activități cu tentă piramidală; aplicarea în mod prioritar de instanțele judecătorești ale insituției confiscării speciale; organizarea de forumuri ale societăților civice.

4. Piramidele financiare, fiind niște creații tehnice complexe ale unor criminali de o inteligență deosebită, dau bătaie de cap chiar și practicienilor experimentați, care deseori confundă calificarea corectă a art.241[1] cu escrocheria, astfel studiul tematicii date este unul de interes și importanță deosebită.

Referințe:

1. Constituția Republicii Moldova, adoptată în 29 iulie 1994, intrată în vigoare la 27 august 1994, publicată în *Monitorul Oficial*, 1994, nr.1.
2. Boris N., Osmochescu N., Smochină A. ș.a. *Constituția Republicii Moldova. Comentariu*. Chișinău: Arc, 2009, p. 469.
3. Legea privind înregistrarea de stat a persoanelor juridice și a întreprinzătorilor individuali nr. 220 din 19 octombrie 2007. În: *Monitorul Oficial*, 2007, nr. 184-187.
4. Legea instituțiilor financiare nr. 550 din 21 iulie 1995, publicată în *Monitorul Oficial*, 2011, nr. 78-81.
5. Codul contravențional al Republicii Moldova, adoptat prin Legea nr. 218 din 24 octombrie 2008, publicat în *Monitorul Oficial*, 2009, nr. 3-6.
6. Codul penal al Republicii Moldova, adoptat prin Legea nr. 985 din 18 aprilie 2002. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2009, nr. 72-74.
7. Legea pentru completarea unor acte legislative nr. 128 din 08 iunie 2012. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2012, nr. 143-148.
8. Stati V. *Infracțiuni economice*. Chișinău; CEP USM, 2014, p. 144.
9. Legea cu privire la antreprenoriat și întreprinderi nr. 845 din 03 ianuarie 1992. În: *Monitorul Oficial,* 1994, nr. 2.
10. Legea cu privire la organizațiile de microfinanțare nr. 280 din 22 iulie 2004. În: *Monitorul Oficial*, 2004, nr. 138-146.
11. Brînza S., Stati V. *Tratat de Drept penal; Partea specială. Vol. II*. Chișinău, 2015, p. 93.
12. Stati V. Răspunderea penală pentru practicarea ilegală a activității financiare (art. 241[1] CP RM) Partea II. În: *Revista Națională de Drept*, 2012, nr. 12, p. 2.
13. *Ibidem*.
14. Novac C. Practicarea ilegală a activității financiare (art. 241[1] CP RM): aspecte teoretice și practice. În: *Revista Națională de Drept*, 2016, nr. 8, p. 50.
15. Ordonanța Guvernului României privind comercializarea produselor și serviciilor de piață, nr. 99/2000, publicată în *Monitorul Oficial al României*, în vigoare de la 31.08.2007.
16. *Kodi Penal i Republikes se Shqipcrise*. Disponibil pe Internet la adresa: http://www.pp.gov.al/web/kodi_penal_2016_1033.pdf (accesat la data de 26 februarie 2017).
17. Decizia Curții de Apel Bălți nr. 1a-721/16 din 09.11.2016.
18. *Au mușcat din mâna escrocilor. Qnet, o nouă piramidă financiară care fură banii moldovenilor*. Disponibil pe Internet la adresa: http://www.publika.md/au-muscat-din-mana-escrocilor-qnet-o-noua-piramida-financiara-care-fura-banii-moldovenilor_2589101.html (accesat la data de 26 februarie 2017).
19. *Rețea de escroci, condusă de soția unui anchetator.* Disponibil pe Internet la adresa: https://www.rise.md/articol/retea-de-escroci-condusa-de-sotia-unui-anchetator-2/ (accesat la data de 26 februarie 2017).
20. Poalelungi M., Gurschi C., Ursache P. ș.a. *Manualul judecătorului pentru cauze penale*. Chișinău: 2013, p. 812.
21. Novac C. *Op. cit.*, p. 50.

Recenzent:
Sergiu BRÎNZA,
doctor habilitat în drept, profesor universitar (USM)